

Setälä Emil.

(1864 febr. 27—1935 febr. 8.)

Február 9-én gyászkeretes képpel jelentek meg a finnországi finn- és svédnyelvű újságok. A kép a magyarok előtt legismertebb finn ember fényképe volt, alatta a magyarok számára legismertebb finn név: *Setälä Emil Nesztor*.

A megrendítő hír annyira váratlanul ért mindenkit, hogy első pillanatban csupán egyetlen egy gondolat volt világos: nem lehet. Nem lehet, hogy az az ember, ki tegnap délután még nemzete legelső tudósai előtt nagyvonalú kultúrterveit fejtegette, ki ragyogó érvelésével egész hallgatóságát elragadta s terveinek föltétlenül meghódította, nem lehet, hogy az az ember ma reggelre már ne legyen többé. Nem lehet, hogy az a sugárzó szellem, mely tegnap még erejének diadalmas teljességében nagyszabású munkaprogrammot mutatott be hallgatóságának, ma reggelre megszűnt legyen élni, hatni, tenni, dolgozni! De míg az érzések kétségbeesetten tiltakoztak a szörnyű lehetőség ellen, a szem gépiesen futott tovább a sorokon s a fekete betűk egykedvű kérlelhetetlenségéből lassankint hihetővé alakult a megrendítő való. Setälä professzor a gyűlés után régi svédországi barátjával s egykori tanárával, Lundell upsalai egyetemi tanárral a maga kedves, közvetlen módján elbeszélgetett, később melegen búcsúzott öreg mesterétől és az állomásra sietett, hogy haza utazzék Järvenpääbe, Helsinkitől egyórányi vonatútra levő birtokára. A vonaton szívszélhűdés érte. A szerencsétlenséget csupán a legközelebbi állomáson vette észre a jegyszedő kalauz. Az orvos akkor már csak a beállott halált állapíthatta meg. S a vonat félóra mulva vitte tovább a halott nagy embert a halott fehér éjszakában Järvenpääig. Ott hordágyra tették s otthonába szállították, dolgozószobájába, hol életének legnagyobb részét töltötte, hol műveit alkotta, melyek az ő nevének halhatatlanságot, nemzetének pedig örök dicsőséget szereztek.

Setälä Emil sokoldalú munkásságának, munkássága tudományos értékének s rendkívüli kultúrtörténeti jelentőségének fejtegetése s méltatása nem lehet e néhány sor feladata. Jellemzésül említem csupán, hogy e csodálatosan gazdag élet rendkívülisége mily korán megnyilatkozott: mint VI. osztályú liceumi tanuló finn mondattant írt, mely évtizedeken át volt tankönyve a középiskolásoknak s kézikönyve most is az egyetemi ifjúságnak. 1893-ban, alig 29 éves korában, a finn nyelv és irodalom tanára lett a helsinki-i egyetemen. Mint ilyen működött ott 1929-ig, s az utolsó negyven év valamennyi finn és finnugor nyelvésze az ő tanítványa volt. Tudományos működését, nem csupán hazájában méltányolták. A külföld előtt is tekintély volt Setälä neve, mely számos tudományos testület (Magyar Tudományos Akadémia, Berlińi Akadémia, Amerikai Nyelvtudományi Társaság, Amerikai Földrajzi Társaság, hogy csak néhányat említsek a sok közül) tagjainak névsorában szerepelt. A budapesti Pázmány Péter-Tudományegyetem 1933-ban választotta díszdoktorául. Az ő nevéhez fűződik a finnugor s áltáji nyelvhasznítás

terén tett korszakalkotó felfedezés, a fokváltakozás elmélete, mely sarkköve s alapja minden finnugor nyelvészeti kutatásnak, sőt legújabbán indogermán nyelvészeti kérdések megoldására való alkalmazását is eredménnyel kísérelték ma meg.

De Setälä nem csupán a nyelvet kutatta, hanem kereste a nyelv mögött a szellemet, a szellemben az embert s annak fejlődéstörténetét, amint az egyéni kezdeményezések s idegen kultúrbehatások révén alakult és módosult. Meggyőződése volt, hogy amily kevésse van l'art pour l'art, époly kevésse van la science pour la science, hanem mindkettő van az emberért, az ember és emberiség haladásáért és fejlődéséért. És valóban, kevés egyéniséget ismer Finnország újabkori művelődéstörténete, ki annyi téren, annyi mélyreható és föltétlen értékű munkát végzett volna, mint ő. Nyelvtudomány, folklóre, irodalomtörténet épúgy működési tere volt, mint politika, közoktatásügy, diplomácia. És mindenütt ugyanaz a teremtő szellem, ugyanaz a mélységes igazságszeretettől és igazságkereséstől áthatott személyiség, melyet a külföld tudományos művein keresztül tanult meg tisztelni benne. A jelenlegi finn tudományos, művészeti, állami és társadalmi életnek talán egyetlen megnyilvánulása sincs, mely ettől a ragyogó szellemtől indítást, irányítást ne kapott volna. Finnország vesztésege, mint tudósok és államférfiak egyhangúlag nyilatkozzák, felmérhetetlen. A tudomány számára megiratlanul maradtak a Sampo rejtvényének (1932) folytatásaként tervezett Kalevala-tanulmányok s a fokváltakozás elméletének új szempontok szerint való rendszeres összefoglalása — hogy csak legközelebbi terveit említsem. A politikai s társadalmi élet elveszítette egyik legközpontibb szellemét, ki különböző törekvéseket az igazság szellemében kiegyenlíteni s vezetni volt hivatva. S a finn külképviselet nem veheti többé igénybe rokonszenves egyéniségét, kinek személyes kiválóságai annyi barátot szereztek nemzetének.

A tudomány egyik legcsodálatosabb szellemét, Finnország egyik legnagyobb fiát, s Magyarország egyik legjobb barátját veszítette el Setälä Emilben. Hazája után Magyarország állott hozzá legközelebb. Nemcsak tökéletesen bírta, hanem szerette is a magyar nyelvet. A Magyar Tudományos Akadémiát hálás szívvel nevezte mindig «tudományos hazájának», s a magyar rádióhallgató közönség talán emlékszik még a meleg szavakra, melyekkel 1933 májusában búcsúzott tőle: «Igaz hálával és szeretettel gondolok mindig a magyar nemzetre, s ha elmegyek is, szívemet itthagynom Magyarországnak, ennél többet nem adhatok». Akinek volt alkalma hallani, milyen meleg szeretettel emlékezett meg mindig a magyarságról, milyen csodálattal és tisztelettel élő és meghalt nagy embereiről, az tudja, mennyire nem volt e búcsúzó üres szólam. Az tudja, hogy Setälä őszinte együttérzéssel gyászolta velünk Trianont, s hogy nem csupán hivatalos minőségben, követsége idején (1927—30-ig volt Budapest és Kopenhága követe), hanem azon kívül és azon túl is, bel- és külföldiekkel való magán és társadalmi érintkezésben egyaránt soha el nem mulasztotta hathatós és messze hangzó szavát a magyar igazság érdekében fölemelni. A finnek után valóban miénk a legnagyobb veszteség. És az, amit Setälä a magyarságért érzett és tett, bizonynal méltó arra, hogy minden magyar hálás szívvel áldozzon legalább egyetlen meleg gondolatot azon nagy ember emlékének, kinél igazabb, őszintébb külföldi barátja kevés volt a magyar nemzetnek!

(Helsinki.)

Herger Magda.

II. Rákóczi Ferenc, a hadvezér.

A tudományos történetírásban a részletkérdések felkutatása és az adatok kritikai vizsgálata iránt támasztott követelmények következtében a század fordulójára és a XX. század elejére mindjobban tért hódított a specializálódásnak az a nagy aránya, amely miatt az egész történeti fejlődésről már alig-alig lehetett egységes és átfogó képet alkotni, azokban a munkákban pedig, amelyek valamely kor történetének vagy valamely kimagasló egyéniség hatásának összefoglaló megvilágítására törekedtek a kor átlagos történetírása módszerének megfelelően nem is kereshetjük azt a törekvést, amely a források mélyére hatolva a már előzőleg kialakult vélemények megdöntésére iparkodott volna. Az a nagy változás, amit a mai szemmel mindenestre fejlődésnek tekinthetünk, a kutatás és az anyaggyűjtés módszerét lényegesen átalakította és a feldolgozásba is új szempontokat hozott. Mindez világosan megállapítható például a Rákóczi személyével és korával foglalkozó történeti irodalom figyelmes áttanulmányozásánál is.

A Rákóczi-kultusz hatása alatt létrejött művek számát tekintve, az a gondolat merülhetne fel, hogy mi újat hozhat még ezen a téren a további kutatás? Pedig, hogy milyen eredményeket produkálhat az a kutató, akit nem riaszt vissza a már erről a kérdésről megjelent munkák nagy száma, látható *Markó Árpád: II. Rákóczi Ferenc, a hadvezér* c. munkájából.

Rákóczi hadvezéri képességeit, a kuruc hadsereg szervezetét, a fejedelem csapatainak hadi eseményeit hivatottabb kutató nem is vehette volna vizsgálat alá, mint a vérbeli katona: Markó Árpád, akinek az a képessége is megvan, hogy el tudja

vonatkoztatni magát a modern hadviselés körülményeitől és bele tud illeszkedni a kuruc világ katonai táborába. Az a mód, amellyel a nagyobb hadi eseményeket rekonstruálja, az olvasóban azt az érzést keltethetik, mintha szemtanú írná le harmadik személyben a dolgokat. A modern katona hadviseléséhez szükséges ismeretek; terep, felszerelés, a csapatok és egyes emberek megfelelő volta; azok a szempontok, amelyeket Markó Árpád a multban is vizsgálat tárgyává téve, eredményesen állapíthatja meg az egyes ütközetek helyét, lefolyását, s igen gyakran azt is, hogy a csata megnyerése nem is lett volna lehetséges.

Ez utóbbi tény borongós hangulatot vált ki a nemzet szemében olymagas hősi piadesztálon álló II. Rákóczi Ferenc hadviselése történetének olvasása közben, habár világosan áll előttünk, hogy mindezért a körülmények végzetes összzejátszása és nem a fejedelem felelős. Markó Árpád csak II. Rákóczi Ferenc hadviselésének történetét adja, de ha tudjuk, hogy a diplomáciai kísérletei sem jártak sikerrel, világosan áll előttünk, a fejedelem tragikuma.

Ez a tragikum jellemzi a hadvezért is. Rákóczi Ferencben voltak hadvezéri képességek, de hiányzott a katonai nevelés. Zárkózottsága s az egész lényét jellemző visszavonultság még érthetőbbé teszi, hogy az először tanulás céljából maga mellé vett s a reguláris császári csapatokkal szemben kellő eredményt elérni nem tudó tanácsadóit később sem tudta, mert kényelmetlennek érezte, eltávolítani vagy legalábbis a hadi tanácsban elcsendesíteni. Sokszor követte el az ő tanácsait, sokszor fogadta el az ő terveiket, habár világosan látta, hogy saját elgondolása a helyes és az eredmények is ezt igazolták.

«Sok szerencsétlenséget kikerül-

hettem volna, ha az alkalmatlan és tolakodó tanácsadóknak szilárdan ellentálok, de ehhez tapasztalatokkal támaszkodó vezéri biztonság kellett volna.» (Rákóczi: Emlékiratok V. 242.)

Ő maga írja emlékirataiban ezt a pár sort, amit Markó Árpád az első fejezet mottójául alkalmaz és valóban felesleges lenne minden próbálkozás, hogy Rákóczi hadvezéri képét megfelelően ismertessük.

Telve az elhivatottság tudatával, maga mellett érezve népe szeretetét, rajongását és támogatását, elképzelhetetlen a keserűség az a foka, amely a fejedelem lelkéből Magyarország határának átlépése után a következőket fakasztotta: «Ugy érzem magam e világban, mint az a csónakban ülő ember, akit a vihar elragadott s aki nagy utat tesz meg anélkül, hogy helyét változtatná.»

II. Rákóczi Ferenc halálának két-századik évfordulójára a magyar katonai történetírás ezzel a munkával méltó emléket állított a hadvezérnek, aki — mint annyi más magyar terv és jóakarátú célkitűzés — az önmagában hordott tragikum miatt nem érhetett célt, de a lángoló hazaszeretet fénylő fáklyájával világítja be a következő századok útjait.

H. Pálffy Ilona.

M. Techert Margit dr.: A hellén újplatonizmus története. Budapest, 1934. Tud. Akad. 221 l.

Plotinos, a lehanyagló antik világ utolsó nagy gondolkodója újabban különösen vonzza a filozófiatörténeteket. A rávonatkozó irodalom nagysága, a sokféle szempontok amelyek szerint rendszerét magyarázni iparkodnak, már magában véve bizonyítja ennek a rendszernek eszme-gazdaságát és ihlető erejét. Nem hiába hívták ezt a tanítást új platonizmusnak! Platon és Plotinos nemcsak mint gondolkodók, hanem mint

költőlelkek is a legközelebb állnak egymáshoz, akik mindenkor művészetfilozófiájának örök forrásai maradnak. Platon, az antik világ szépségimádatának nagy klasszikusa, akinél mélyebben, igazabban még azóta sem fedte fel senki a Szép lényegét és Plotinos az antik világ utolsó nagy esztétikusa, aki a Platontól először meglátott örök Szépséget egész tanításának világító fáklyájává tette, amely tanítás századokon keresztül sem vesztett hatásából.

Szerző nagy érdeme, hogy évekkel előbb megjelent szemelvényes Plotinos fordításával, most pedig a hellén újplatonizmus történetének összefoglalásával a magyar olvasónak is hozzáférhetővé tette a filozófiatörténet e nagyhatású és érdekes fejezetét. Ezt a szempontot azonban nagyon megnehezíti a szerzőnek fő célkitűzése, amely szerint Plotinos tanításának történeti előzményeiben új eredmények kimutatására törekszik. Nem tartjuk magunkat hivatottnak arra, hogy elbíráljuk mennyiben sikerült szerzőnek Reitzenstein, a neves Plotinos-kutató nyomán kimutatni Plotinos tanításában az iráni elemeket. Itt csak tisztelgetben tartathatjuk a szakember elszigeteltségét, aki becsületes meggyőződéssel és évek munkájával dolgozott azon, amit a maga részéről fontosnak és igaznak tartott. De önkénytelenül felmerül előttünk a kérdés: vajjon csupán azért, hogy Plotinosnak a lélekről szóló tanítását mindenáron *logikai* úton megmagyarázza, érdemes volt-e a tudós szerzőnek a könyv általánosabb használhatóságáról és világos áttekinthetőségéről lemondani? Nem sokkal elfogadhatóbb éppen Plotinosnál a költői magyarázat, hogy a lélek azért fény és egyúttal élet, mert — ahogy ezt a szerző maga is írja — a fény a legfinomabb legszellemibb természetű mozgás és az élet maga mozgás? Hiszen a misztikus művé-

szet képzetvilágában is mindenkor a fény volt az anyagot feloldó, a földöntúli, szóval a lélek kifejező eszköze.

Ugyanígy hiába kapjuk a logikai bizonyítékokat Plotinos racionalizmusára, hiába mutatja ki a szerző Platon és Plotinos kapcsolatában hogyha «Platon művészi tehetsége a szerelmes lelki adottságából vezethető le, akkor Plotinos, akinek semmi érzéke nem volt a külvilág szépségei iránt, nemcsak hogy nem szerelmes, hanem az aszkéták a szentek fajtájából való» — nem tudunk lemondani arról, hogy Plotinos gyönyörű gondolatainak sajátos érzelmi forráságában a platonai erosz, a szépségittas szerelmes lélek legmagasabb szárnyalását lássuk. Hogy lehetett racionalista az, aki mint Plotinos, közvetlen szemléletben, *átézés* útján akrja megragadni a mindenség végső egységét, amely szemléletben egy fel-fokozott életérzésben túlnövünk önmagunkon? Mi ez más, mint a tárgyában teljesen felolvadó szerelmes *művészlélek* világszemlélete?

Ezek az észrevételek azonban nem érintik a könyv nagy eruditióra valló szaktudományi értékét. Bírálattunk csak a filozófiai műveltségű és érdeklődésű közönség jámbor óhajából indult ki, hogy legalább ott, ahol nem szövegek egybevetéséről és szószert kimutatott hatásokról van szó, legalább ilyen helyeken — mint a különben igen világosan ismertetett platonizmus jellemzésében, a hellén kultúrkörben végbemenő fejlődésében — váltotta volna fel a klasszika-filológiai módszer száraz merevségét a Plotinoshoz stílszerűbb lendületesebb, melegebb, a nő átélő képességével színezett előadásmód és a kor egyetemesebb szemzőből való tárgyalása. — Az új-platonizmusra vonatkozó bibliografia kimerítő, pontos összeállítására zárja le a művet.

P. M.

Kozocsa Sándor: Az 1933-ik év irodalomtörténeti munkássága. Irodalomtörténeti Füzetek, 53. száma.

Kozocsa Sándornak az *Irodalomtörténeti Közlemények* hasábjain megjelenő repertórium a már második éve önálló füzetben is nyilvánosságra kerül. Bibliográfiája egy-egy év szépirodalmi és irodalomtörténeti termését foglalja magába, a rávonatkozó kritikai irodalom jegyzékével. Kozocsa Sándor bibliográfiai feldolgozása nélkülözhetetlen segédeszköze az irodalomtörténeti kutatásnak. Mint évenkénti bibliográfiai összefoglalás azonban valóságos évi jelentés is egyúttal egy év szellemi életéről. Aki olvasni tud az adatok között, annak bőségebb anyagot nyújt erre a bibliográfia, a szellemi életnek ez a látáblája minden megszövegezett beszámolóval. A rendezett, száraz adatscsoportok szeizmográfyszerű irányvonala jelentéseket tartalmaz. A bibliográfia szinte érdekes olvasmány, ha tájékozódunk adatai között. Tegnap Arany Jánosról beszélt legtöbbet az irodalom; halálának ötvenedik évfordulója tanulmányok egész raját vonultatta fel. Egy nagy költő ismét az érdeklődés középpontjába került. Látjuk itt azt is, hogy szellemi hatóereje egy új nemzedék tudatában milyen irányban halad. Hogy milyen lapok és írói csoportok ragadták meg a jubileumi alkalom újvizsgálásának lehetőségét. Nevek tűnnek fel évről-évre, akik az előző év repertóriumában még nem szerepeltek. Kiolvassuk az új nevek és munkáik mögött a legfiatalabbak érdeklődés-körét. Máskor feltűnik, hogy tizenöt író és tudós foglalkozik egy és ugyanazon kérdéssel. Látjuk az adatok grafikonjából a kritikai érdeklődés szempontjait; egy szakkönyvvel kapcsolatban több ismertetésről számol be a repertórium, mint egy kitűnő novellista elbeszéléskötetéről. A bibliográfia a szellemtudományok

mennyiségтана. Az adatok mellett az ismeretlent jelképező X áll. A hármasszabály értőinek azonban az X feleletet tartalmaz.

T. G.

benedekfalvi Luby Margit: A parasztélet rendje. Népi szokások, illendő magatartás, babonák Szatmár vármegyében. Szamoshát, Tiszahát, Nyírség. (Budapest, 1935.)

Luby Margit nagy és szükséges feladatra vállalkozott, s ha a cím az első pillanatra többet is ígér a megadottnál, — hiszen csak egy tájegység négy falujának monográfiáját nyújtja — munkáját értékelnünk kell már a szempont felvetése és a szorgalmasan összegyűjtött anyag miatt is. Eddig még ugyanis a magyar néprajzi irodalom — sok más egyéb mellett — nem gondolt arra, hogy mily fontos lenne a paraszt illendőség, társadalmi konvenciók egyáltalán nem egyszerű szövevényét kibogozni. Inkább megelégedtünk egyes szokások (főképp és unos-untig: lakodalmas szokások) egyszerű leírásával s még csak örvendhettünk, ha a leíró emellett némi történeti és összehasonlító feladat megoldására vállalkozott. Luby Margit nem elégszik meg a lakodalmi szokások leírásával, bár — s ez is nyomósan bizonyítja a hagyományok kényszerítő hatását — munkájában szintén az eljegyzési, lakodalmas szokások foglalják el a főhelyet, hanem iparkodik szerves összefüggésben, apró részletekre is kiterjedően bemutatni a parasztélet rendjét, az illendőségnek kialakult szokásjogát, bonyodalmas törvényszerűségeit. E vállalkozásnak pusztá ténye is tiszteletparancsoló s elismerésre készítet.

A kritikusnak azonban kényszerű feladata, amely elől ki nem térhet, hogyelőször mindig mintegy megfedkezék az ilyen érdemeikről, hogy a hiányokat annál jobban láthassa. Luby

Margit könyve minden bizonnyal teljesen kielégíti azt a néprajzi kutatót, aki csupán a négy felgyűjtött község (Tunyog, Matolcs, Cseke, Nyírmegygyes) illendőségi szokásanyagának adatait szeretné tudni. Valószínű, hogy Luby Margit ezzel betölteni vélte feladatát s egyébre vállakozni sem akart. A kutató tudatos szerénysége azonban nem mentheti fel a kritikust. Annak, aki a parasztélet kötelező rendjét kívánja vizsgálni bármilyen szempontból is, nem lehet mellőznie a szociológiai szempontokat. «A falu társadalmának rétegződését, az egyes rétegek egymáshoz való viszonyát röviden, gyakran csak anekdota keretében érintem» — írja Luby M. munkájának legelején (17. l.) s ezzel a kijelentésével nem éppen kelti fel bizalmunkat, s módszerének helyességéről sem győz meg. A könyvön végigvonuló kellemes hang, egyes anekdoták megvesztegetővé és jó olvasmánná tehetik a könyvet, a tudományos használhatóságnak nem lesznek eszközei. A szociológiai iskolázottság hiánya meg is érződik a könyvön, pl. a szerző lépten-nyomon sajnálkozik a népi szokások pusztulása fölött, viszont nem is gondol azokra a strukturális társadalmi és lelki változásokra, amelyek ezt a pusztulást szükségképpessé teszik. Az illendőségek analízise, árnyalatainak leírása is sokkal pontosabb és igazabb lett volna, ha a szerző a leíró néprajzi szempont mellé még a szociológia és kultúrformológia ma már kikerülhetetlen szempontjait is figyelembe veszi.

Könyve azonban még e módszertani és elvi hiányossága ellenére is egyike az eddigi legjobb magyar leíró monografiáknak. Csakis ilyenyszerű leíró vizsgálódások nyomán fog kibontakozni teljes egészében a magyar falu, a magyar parasztság sajátos, számunkra sokszor érthetetlennek tetsző világa. Luby M. a részlet-

kérdések egyik legfontosabbikát, az ünnepet és a hétköznapokat egyaránt átszövő, kötelező szabályvilágot vizsgálja, de eredményei, adatai túlmutatnak a pusztá illendőségi kérdéseken. Ezek a hagyományozott, ma már rohamosan pusztuló illendőségi formulák, konvenciók, ismét népi kultúránk immanens szellemiségét leplezik le. Azt a szigorú közösségi életrendet, életstílust, amely rányomta a maga bélyegét a táncra, éneklésmódra épügy, mint a köszönésmódokra, rokonsági viszonyokra. A pusztuló parasztkultúrában éppen a szokásoknak, a társadalmi illendőségnek a területe — minthogy a legmélyebben össze kellett fonódnia a közösség életével — őriz még legtöbbet a régi formákból. A pusztuló népköltés, népművészet mellett ezek a hagyományok élnek a legmakacsabb szívósággal. Már ezért is útmutató jellegű Luby M. könyve: főlhívja figyelmünket egy bűnösen elhanyagolt, de még mindig szép eredményekkel kecsesgató területre. (Csak zárójelben jegyezzük meg, hogy nyomós okokkal hívja fel a figyelmünket a násznagyok tréfás, dramatikus vetélkedéseire: sajnos, népi théátrális szokásainak e területéről alig van adatunk, s eddig még senki sem gondolt lejegyzésükre. Remélni szeretnők, hogy ez a kivételesen érdekes kutatási terület rövidesen feldolgozásra kerülhet és a feltárt anyag majd a magyarság théátrális ösztöneinek homályos kérdését tisztázhatja).

Luby Margit könyvének adatai, anyaggyűjtése — mint látjuk — így is nagyban segítségére szolgál a magyar népi kultúra szerkezetéről, jellegéről elmélkedőknek. Soly-mossy Sándor — akinek hálás szeretettel ajánlja munkáját — méltán figyelmeztetheti mind a néprajzi kutatót, mind a magyar olvasóközönséget e lélekkel írott könyvre.

Ortutay Gyula.

A szegedi egyetem francia intézetének új kiadványai.

(*Études Français publiées par L'Institut Français de l'Université de Szeged 13—15.*)

1. **Olga Droszt: Les premiers imprimés en français de Vienne.** Szeged, 1934, 174. p. in—8°.

Droszt Olga munkája folytatása annak a rendszeres munkának, melyet a szegedi egyetem Francia Intézete már évek óta a középeurópai francia kultúra feldolgozása terén folytat. Különösen bécsi vonatkozású kiadványai hézagpótlóak. A feladat első sorban magyar feladat. A bécsi francia kultúra is, ez a látszólag inkább németeket érdeklő kérdés, magyar vonatkozásokkal van tele s a kutatás eredményei a magyar irodalomismeret szempontjából is nélkülözhetetlenek. A tizennyolcadik századbéli Bécs, mint ismeretes, szellemi életünk újjászületésének egyik jelentős megindítója és még nagyon sokáig az az ablak, melyen keresztül íróink Nyugat felé nézhettek. A különben nagyműveltségű Kazinczy alig ismer más francia könyvet, mint ami Bécsben divatos volt, Csokonai francia olvasmányainak bécsi gyökereit sem volna nehéz megtalálni az állandóan ott élő magyar írókat nem is említve. A későbbi kutatók pedig talán azt az eddig csak néhány elszórt adatra épített sejtést is igazolni fogják, hogy a francia kultúra kelet-európai útja sokáig Magyarországon keresztül vezet. Nem volna érdektelen, ha a szegedi intézet Bécs mellett a román és szerb irodalom francia vonatkozásaira is kiterjesztené érdeklődését. A kolozsvári egyetem jogutódjától, melynek tudtunkkal a következő tanévtől kezdve román irodalmi tanszéke is lesz, joggal elvárhatjuk ezt, a nálunk elhanyagolt munkakört. Droszt Olga mun-

kája különben a két első bécsi francia nyomtatványról mutatja ki, hogy legalább jórészen magyar szerzőknek köszönhetik létrejöttüket. Úgy az, amit e két ősnymtatványról (V. Károly dekretuma és Pesti Gábor Nomenclaturája) ír, mint a függelékhez csatolt bibliográfia komoly felkészültségről tesz bizonyosságot. A terjedelmes bibliográfia Oravetz Verának szintén az *Études français* sorozatában megjelent munkáját egészíti ki, sok helyen teljesen új adatokkal s így a szegedi intézet ismét nemcsak a francia philológia munkásainak ad értékes segédkönyvet, hanem nagy hasznára lehet mindazoknak, akik bécsi vonatkozású kutatásokkal foglalkoznak.

2. Catherine Barna: *Une femme de lettre du second Empire: La Comtesse Julie Apraxin, sa vie, ses oeuvres.* Szeged 1934. 206 p. in-8°.

Részben Bécshez kapcsolódik a második dolgozat is, mely egy orosz diplomata család Bécsbe, majd Magyarországra szakadt leszármazottjának kalandos, a biographie romacée kereteit kívánó életét és irodalmi munkásságát írja meg. Apraxin Julia kétnyelvű írónk közé tartozik. Munkáinak jórésztét franciául írta, az az érzésvilág azonban, melyet kifejez (a szabadságharc utáni idők forradalmi nacionalizmusa) inkább az egykorú magyar, mint francia irodalmi élethez kapcsolja, melyben különben élénk részt vesz, sőt Budán ő indítja meg az *első magyaryelvű lapot*. A nagy szorgalommal és bibliográfiai felkészültséggel írt dolgo-

zatból bennünket elsősorban azok a részek érdekelnek, melyek megmutatják, hogy mimódon tükröződik vissza a magyar és francia irodalom ennek a főúri dilettánsnak munkáiban. Elsősorban gyerekkori olvasmányai hatnak rá, a tizennyolcadik század szentimentális és heroikus regényei, stílusát, emberábrázolását ezektől tanulja. A romantikától az arisztokrácia előítéleteinek ostorozását, liberális hangját veszi át s a romantikus irodalom közhelyei nem csak regényeit, hanem életét is befolyásolják. Színpadra lép, Párisban emigráns körökkel tárgyal s huszárruhát csináltat magának. Többször fellép Molnár György budai színházában és egy másodrendű francia színpadon. Egyik regényéhez Alexandre Dumas fils írt előszót s a párisi *Société de gens de lettre* tagjai közé vette fel. Magyar irodalomra Toldy Ferenc tanította s nem nagyon valószínű, hogy lenne még egy francia író, akinek drámái Vörösmarty és Jósika hatását éreztetnék. 1917-ben halt meg, Spanyolországban, elfelejtve. Barna Katalin, mint a magyar ügy franciaországi szószólójának tulajdonít némi jelentőséget neki. Beletartozik abba a magyarbarát áramlatba, mely a francia írók egy részének érdeklődését a szabadságharc hatása alatt Magyarországra húzta. Apraxin Juliánál ez különben elsősorban családi körülményekből következik. Az értekezés szerzője alapos munkát végzett s több adatával járul hozzá a hatvanas évek magyar irodalmi életének történetéhez és színháztörténeti vonatkozásaihoz. *Baróti Dezső.*

A költő nem a logika rabszolgája, hanem az igazság papja. Mint az igazság papja, azzal az előjoggal bír, hogy a természetben gyökeredző ellenmondásokat kimondhatja és tiszta igazságossággal érvényre juttathatja.

H. ST. CHAMBERLAIN.